

**DIFFERENT LIBRARY NETWORK : INFLIBNET, DELNET,
ADINET, PURPOSE, FUNCTION AND SERVICES**

રૂપરેખા

- 11.0 ઉદ્દેશો
- 11.1 પ્રસ્તાવના
- 11.2 ભારતમાં ગ્રંથાલય અને માહિતી નેટવર્ક્સનો વિકાસ:
 - 11.2.1 ભારતમાં નેટવર્ક્સ વિકાસનો ઘટનાક્રમ
- 11.3 ગ્રંથાલય અને માહિતી નેટવર્ક્સ (Library & Information Networks)
 - 11.3.1 INFLIBNET
 - 11.3.2 DELNET
 - 11.3.3 ADINET
- 11.4 સારાંશ
- 11.5 તમારી પ્રગતિ ચકાસોના ઉત્તરો
- 11.6 બહુવિકલ્પીય પ્રશ્નો - ઉત્તર સહિત
- 11.7 ચાવીરૂપ શબ્દો
- 11.8 સંદર્ભો અને વિશેષ વાંચન

11.0 ઉદ્દેશો : (Objective)

આ એકમની શરૂઆત કરતા પહેલા આ એકમના ઉદ્દેશ શું હોવા જોઈએ. ત્યારબાદ આપને ભારતમાં ગ્રંથાલય અને માહિતી નેટવર્ક્સના વિકાસ, માહિતી નેટવર્ક્સની ચર્ચા કરીશું.

- ✓ ગ્રંથાલય અને માહિતી નેટવર્ક્સનો ઈતિહાસ
- ✓ ગ્રંથાલય અને માહિતી નેટવર્ક્સના કાર્યો અને સેવાઓ
- ✓ ગ્રંથાલય કન્સોર્ટિઆના વિકાસમાં પરિણામેલાં પરિબળો
- ✓ ગ્રંથાલય કન્સોર્ટિઆનાં વિધેયો અને સેવાઓ

11.1 પ્રસ્તાવના (Introduction)

માહિતી અને નાણાકીય અવરોધોના અનિયંત્રિત વૃદ્ધિને કરને વિષય વિશ્વના વિસ્તારમાં થયેલાં જ્ઞાન વિસ્ફોટથી પ્રકાશિત થયેલ દસ્તાવેજોનું ભૌગોલિક ટપાલ સંચાલન અને વ્યવસ્થાપનમાં ઉદભવેલ અવરોધોના પરિણામસ્વરૂપ ટેલિકોમ્યુનિકેશન ટેકનોલોજી ક્રાંતિએ યુનિયન સૂચિ દસ્તાવેજો સ્થિત કરવા માટે એક નવું વિશ્વ ખોલ્યું.

એક બાજુ રાષ્ટ્રીય સ્તરે ગ્રંથાલયો તેમના સર્વસંગ્રહો અને સેવાઓ ઉપભોક્તાઓ સુધી પહોચાડવા માટે પ્રાદેશિક અને રાષ્ટ્રીય સ્તરની પહેલથી કેટલાક ગ્રંથાલય અને માહિતી નેટવર્ક્સનું નિર્માણ કરવામાં આવ્યું. જે આગળ જતાં ઉપભોક્તા સેવાઓ તદઉપરાંત કેન્દ્રીય અનામત ભંડાર (સેન્ટ્રલ રિપોઝિટરી), આંતર ગ્રંથાલય લોન, ઈન્ટરનેટ કનેક્ટિવિટી, ઈ-મેલ વગેરે સેવાઓ પૂરી પાડવા લાગ્યા. આવા માહિતી નેટવર્ક્સનો માહિતી સંગ્રહ અને યુનિયન કેટલોગ, માહિતી ટેકનોલોજીની મદદથી પબ્લિક એક્સેસ કેટલોગ ઓનલાઈનમાં પરિવર્તિત થઈ વર્તમાન સમય ડિજીટલ ગ્રંથાલય સ્વરૂપે આકાર પામ્યો.

નેશનલ કમિશન ઓન લાઈબ્રેરીઝ એન્ડ ઈન્ફોર્મેશનસાયન્સ (NCLIS) તેના નેશનલ પ્રોગ્રામ

(1975) નેટવર્કની વ્યાખ્યા નીચે મુજબ છે :

“બે અથવા બે થી વધુ ગ્રંથાલયો અને અન્ય માહિતી સંગ્રહનો કેટલાક વિધેયાત્મક હેતુ અતે સંદેશ વ્યવહાર દ્વારા, માહિતી વિનિમયની સમાન આપ-લે પદ્ધતિમાં (વાતચીત દ્વારા માહિતી વિનિમય માટે) જોડાયેલ હોય તેને ગ્રંથાલય સહયોગ અથવા નેટવર્ક કહે છે. “

11.2 ભારતમાં ગ્રંથાલય અને માહિતી નેટવર્ક્સનો વિકાસ: (Development of Library and Information Networks in India)

એક તરફ વૈશ્વિક ક્ષેત્રે માહિતીના મહત્વની સ્વીકારની સાથોસાથ લગભગ દસ વર્ષના ટૂંકાગાળામાં જ ભારત સરકાર દ્વારા માહિતી વિકાસ ક્ષેત્રે પગલાંભરવાનું શરૂ કર્યું. ભારત સરકારે 1972માં યુનેસ્કોના ડૉ. પીટર લેઝરને ભારત મોકલ્યા તેમને આપેલા અહેવાલમાં “National Information System for Science and Technology (NISSAT)”ની યોજના રજૂ કરી.

ભારત સરકારે ‘વિજ્ઞાન અને ટેકનોલોજી’ ક્ષેત્રે આયોજન કરવા માટે એક સમિતીની રચના કરી. આ સમિતીના અહેવાલને રાષ્ટ્રની પાંચમી પંચવર્ષીય યોજના (1974-79) માં ‘વિજ્ઞાન અને ટેકનોલોજી’ આયોજન સાથે સામેલ કરવામાં આવી અને ભારતમાં માહિતી કેન્દ્રો સ્થાપવાને અને તેની પ્રવૃત્તિઓ શરૂ કરવાનું આયોજન 1977 થી શરૂ થયું જેના ફળ સ્વરૂપ ભારત સરકારના ટેલિકોમ વિભાગ દ્વારા

રાષ્ટ્રીય, આંતરરાષ્ટ્રીય અને પ્રાદેશિક સ્તરના ગ્રંથાલય અને માહિતી નેટવર્ક્સનો કાળક્રમે વિકાસ થયો જેમકે...

11.2.1 ભારતમાં નેટવર્ક્સ વિકાસનો ઘટનાક્રમ

વર્ષ	નેટવર્ક નામ	સહાયક જૂથ
1977	NICNET	NIC
1986	CALIBNET, Kolkata	NISSAT
1988	INFLIBNET	UGC
1992	DELNET, Delhi	NISSAT
1993	ADINET	Ahmedabad
1993	MALIBNET	Chennai
1994	MALIBNET, Mysore	NISSAT
1995	BALNET, Bangalore	NISSAT

માહિતી ટેકનોલોજી (IT)ના વિકાસને કરને ઉપરોક્ત માહિતી નેટવર્ક્સની સંરચના અને સેવાઓનો ફેલાવો કરવામાં ઈન્ટરનેટ ટેકનોલોજી એ મહત્વની ભૂમિકા ભજવી છે.

11.3 ગ્રંથાલય અને માહિતી નેટવર્ક્સ (Library & Information Networks)

ભારત સરકાર દ્વારા ગ્રંથાલય અને માહિતી નેટવર્ક સ્થાપવાની પહેલથી માહિતી ક્ષેત્રનો ખૂબજ વિકાસ થયો. જેમાંના મોટાભાગના નેટવર્ક ખૂબજ લોકપ્રિય છે. જેને આપણે વિસ્તારથી જોઈએ.

11.3.1. INFLIBNET

માહિતી અન લાયબ્રેરી મુખ્ય નેટવર્ક (INFLIBNET) એ UGC (ભારતના યુનિવર્સિટી અનુદાન સમિતિ)નું સ્વાયત્ત આંતર-યુનિવર્સિટી કેન્દ્ર છે. તે યુ.જી.સી. ના એક રાષ્ટ્રીય કાર્યક્રમ દ્વારા માર્ચ 1991માં ગુજરાત યુનિવર્સિટી કેમ્પસ, અમદાવાદમાં વડામથક તરીકે શરૂ કરાયેલ છે. જેની શરૂઆતમાં ઈન્ટર-યુનિવર્સિટી સેન્ટર ફોર એસ્ટ્રોનોમી એન્ડ એસ્ટ્રોફિઝિક્સ (IUCAA) હેઠળ પ્રોજેક્ટ તરીકે શરૂઆત થઈ, તે જૂન 1996માં સ્વતંત્ર આંતર યુનિવર્સિટી કેન્દ્ર બન્યું.

INFLIBNET ભારતના યુનિવર્સિટી ગ્રંથાલયોના આધુનિકીકરણ અને દેશના વિશાળ હાઈ સ્પીડ ડેટા નેટવર્ક ટેકનોલોજીનો ઉપયોગ કરીને માહિતીના મહત્તમ ઉપયોગ માટે રાજ્યના દરેક માહિતી કેન્દ્રોને જોડવામાં મદદ કરે છે. અને ભારતમાં શિક્ષણવિદો અને સંશોધકોમાં વિદ્યતાપૂર્ણ કોમ્યુનિકેશનને પ્રોત્સાહન આપવા માટે મુખ્ય કાર્યકર્તા છે.

ઉદ્દેશો:

- ✓ યુનિવર્સિટી ગ્રંથાલયોની કાર્યક્ષમતા સુધારવા, પ્રત્યાયન સુવિધાઓ સુધારવા અને સ્થાપિત કરવા માટે આંતર ગ્રંથાલય લોન (Inter Library Loan), શિક્ષણ, સંશોધન અને શૈક્ષણિક શોધ માટે શિષ્યવૃત્તિ ફંડની સહાય કરી મદદ કરે છે.
- ✓ કોમ્યુનિકેશન સુવિધાઓનો પ્રચાર અને વિકાસ, માહિતી ટ્રાન્સફર અને પ્રવેશ સુધારણા, સ્કોલરશીપ, શિક્ષણ, સંશોધન અને શૈક્ષણિક પ્રવૃત્તિઓનો સહકાર અને સંબંધિત એજન્સીઓ દ્વારા મદદ.
- ✓ યુનિવર્સિટી માહિતી કેન્દ્રો, કોલેજ માહિતી કેન્દ્ર, સંશોધન અને વિકાસ સંસ્થાઓનું કમ્પ્યુટર સંચાર નેટવર્ક્સનું જોડાણ કરી માહિતીનું પુનરાવર્તન ટાળવું.
- ✓ યુનિવર્સિટી માહિતી કેન્દ્રોની સેવાઓનું કમ્પ્યુટરાઈઝેશનના પ્રમોશન અને અમલીકરણ માટે પુસ્તકાલયો અને માહિતી કેન્દ્રોમાં યુનિફોર્મ સ્ટાન્ડર્ડની સેવાઓ પ્રદાન કરવી, સોફ્ટવેર વિકાસ વગેરે.
- ✓ ઇલેક્ટ્રોનિક મેલ, ફાઈલ ટ્રાન્સફર, કમ્પ્યુટર/ ઓડીઓ/ વીડિયો કોન્ફરેન્સિંગ વગેરે દ્વારા વૈજ્ઞાનિકો, ઈજનેરો, સામાજિક વિજ્ઞાનીઓ, વિદ્વાનો, ફેકલ્ટી, સંશોધકો અને વિદ્યાર્થીઓ વચ્ચે શૈક્ષણિક સંચાર (કોમ્યુનિકેશન)ને સરળ બનાવવા.
- ✓ સંદેશાવ્યવહાર, કમ્પ્યુટર નેટવર્કિંગ, માહિતી હેન્ડલિંગ અને ડેટા મેનેજમેન્ટ ક્ષેત્રમાં સિસ્ટમ ડિઝાઇન અને અભ્યાસ હાથ ધરવા.
- ✓ કોમ્યુનિકેશન નેટવર્ક માટે યોગ્ય નિયંત્રણ અને નિરીક્ષણ વ્યવસ્થા સ્થાપિત કરવા અને જાળવણીનું આયોજન.
- ✓ યુનિવર્સિટી ગ્રંથાલય અને માહિતી કેન્દ્રો અને કેન્દ્ર સરકારના હેતુઓ સાથે સંકળાયેલી શૈક્ષણિક સંસ્થાઓનું ભારત અને વિદેશમાં અન્ય સંગઠનો સાથે સહયોગ કરવો.
- ✓ સંશોધન વિકાસને પ્રોત્સાહન આપી કેન્દ્રના શૈક્ષણિક અને સામાજિક હેતુઓને સમજવા જરૂરી પરામર્શ સેવાઓ (કમ્પ્યુટર હાર્ડવેર અને સોફ્ટવેર સુવિધાઓ વિકસાવવા વગેરે) અને માહિતી સેવાઓ આપીને આવક પેદા કરવી.

- ✓ કમ્પ્યુટર હાર્ડવેર અને સોફ્ટવેરસેવાઓ અને તેમના પ્રમોશન દ્વારા વિવિધ લાઈબ્રેરીઓ અને રાષ્ટ્રીય નેટવર્ક વિકસાવવા માટે દસ્તાવેજો જેવાકે (થીસિસ) મહાનિબંધ, પુસ્તકો, ઓનલાઈન યુનિયન કેટલોગ વગેરે માટે પ્લેટફોર્મ પુરુ પાડવું.
- ✓ ભારતના વિવિધ પુસ્તકાલયોમાં મોનોગ્રાફ અને અ-ગ્રંથસામગ્રી (Non Book Material) ગ્રંથસૂચિ માહિતી સ્ત્રોતો ઓનલાઈન એક્સેસ આપવા માટે, ક્ષેત્રીય સાર વગેરેના સ્વદેશી ડેટાબેઝ દ્વારા મૂલ્યવાન આર્કાઈવ્ઝ માટે નવી પદ્ધતિઓ અને તકનીકો વિકસિત કરવી જેમકે હસ્તપ્રતો અને માહિતી દસ્તાવેજોના સ્વરૂપમાં ઉપલબ્ધ માહિતી ઉચ્ચ ભષાઓના ઉપયોગથી ડિજિટલ સંગ્રહ કરવો.
- ✓ ગ્રંથાલયોની વહેંચાયેલ સૂચિબદ્ધતા માહિતી પ્રક્રિયા કરવા માટે આંતર પુસ્તકાલય લોન સેવા, સૂચિ ઉત્પાદન, સંગ્રહ વિકાસ, કમ્પ્યુટરાઈઝડ ગ્રંથાલયના ક્ષેત્રમાં માનવધનને તાલીમ આપવી, કન્સલ્ટિંગ અને ઈન્ફોર્મેશન સેવાઓ આપવી.

સેવાઓ:

1. પ્રલેખ વહેંચણીસેવા (Document Delivery)

1.1 IndCat:

2. ઓપન જર્નલ એક્સેસ સિસ્ટમ (OJAS)
3. ગ્રંથાલય સ્વયં સંચાલન (Library Automation)
4. માનવ સંસાધન વિકાસ (Human Resource Development)
5. ડેટાબેઝ (Databases)
 - 5.1 ગ્રંથસૂચિ (Bibliographic)
 - અ) શોધગંગા (Shodhganga)
 - બ) શોધ ગંગોત્રી (Shodhgangotri)
 - ક) ઈન્ફો પ્રોટ (Infoprot)
 - 5.2 બિન વાક્યસૂચિ (Non-bibliographic)
6. કાર્યક્રમો (Programmes)
 - 6.1 NLIST
7. પ્રોજેક્ટ (Project)
 - અ) ઈ-પાઠશાળા (E-pathshala)
 - બ) યુજીસીના ઈ-જર્નલ કોન્સોર્ટિયમ (UGC's E-Journals Consortium)

ક) વિધવાન (VIDWAN)

ડ) ઈ-શોધસિંધુ (E-ShodhSindhu)

8. કોન્ફરન્સ અને કાર્યશાળાઓ (Conference અને Workshops)

1. પ્રલેખ વહેંચણીસેવા (Document Delivery)

INFLIBNET દ્વારા આંતર ગ્રંથાલય લોનથી જોડાયેલ ગ્રંથાલયોને પ્રલેખ વહેંચણીસેવાનો લાભ આપવામાં આવે છે. INFLIBNET JCCC @ UGC-INFLIBNET હેઠળ સબ્સ્ક્રાઇબ કરેલ સામયિકોના વ્યાપક સંગ્રહમાંથી ઈન્ટર લાઇબ્રેરી લોન અને દસ્તાવેજ વિતરણ સેવાઓ પૂરી પડે છે. યુજીસી હેઠળ આવરી લેવાયેલા 149 યુનિવર્સિટીઓ સાથે સંકળાયેલાં ઉપભોક્તાઓને ઈન્ટર લાઇબ્રેરી લોન સેવા માટેની કામગીરીને પહોંચી વળવા 22 લાઇબ્રેરીઝને નિયુક્ત કરવામાં આવી છે.

ઈન્ટર લાઇબ્રેરી લોન દ્વારા 2000થી પણ વધારે જર્નલ્સનું લવાજમ પુરુ પાડવામાં આવે છે. તેમજ JCCC @ UGC- INFLIBNET હેઠળ સબ્સ્ક્રાઇબ કરેલ સામયિકોના વ્યાપક સંગ્રહમાંથી યુનિવર્સિટી ગ્રંથાલયો જર્નલ્સની પણ માહિતી મેળવી શકે છે.

1.1 IndCat:

ભારતીય યુનિવર્સિટીઓનું ઓનલાઇન યુનિયન કેટલોગ છે. જે ભારતની મુખ્ય યુનિવર્સિટી લાઇબ્રેરીઓમાંથી એકીકૃત કરેલ માહિતી જેમકે, પુસ્તકો, અભ્યાસક્રમો, જર્નલ્સ વગેરે ઉપલબ્ધ છે. ઈન્ડકેટ વેબ આધારિત ઈન્ટરફેસ સાથે જોડાયેલ કેટલોગનો સરળ એક્સેસ પ્રદાન કરવા માટે રચાયેલ છે. ઈન્ડકેટ એ ગ્રંથસૂચક માહિતીનો મુખ્ય સ્ત્રોત છે જેમાં ઈન્ટર ગ્રંથાલય લોન તેમજ પુસ્તક સૂચિબદ્ધતા અને ગ્રંથસૂચક રેકોર્ડ્સના રેટ્રો કન્વર્જેશન નો ઉપયોગ કરી શકાય છે.

2. ઓપન જર્નલ એક્સેસ સિસ્ટમ (OJAS)

INFLIBNET દ્વારા વિકસાવવામાં આવેલ ઓપન જર્નલ એક્સેસ સિસ્ટમ એક ઓપન સોર્સ જર્નલ મેનેજમેન્ટ અને પ્રકાશન સોફ્ટવેર છે. જે INFLIBNET અને બ્રિટિશ કોલમ્બિયા યુનિવર્સિટીના જાહેર જ્ઞાન પ્રોજેક્ટ દ્વારા મુક્ત રીતે વહેંચાયેલું છે.

જેમાં યુનિવર્સિટીઓના સામયિકોના લેખોની ઈ-આવૃત્તિ અપલોડ કરવાની સુવિધા પૂરી પાડે છે જે બધા ગ્રંથાલયો અને વ્યક્તિઓ માટે મુક્ત ઉપયોગી સેવા છે.

3. ગ્રંથાલય સ્વયં સંચાલન (Library Automation)

યુનિવર્સિટી અને કોલેજ ગ્રંથાલયોની ઓટોમેશનની જરૂરિયાતને આધારે INFLIBNET સેન્ટર દ્વારા SOUL સોફ્ટવેર બનાવવામાં આવ્યું. જે એક વિકસિત અદ્યતન સંકલિત લાઇબ્રેરી મેનેજમેન્ટ સોફ્ટવેર છે. જે સુપર માઈક્રો/મીની કમ્પ્યુટરર્સ

ઉપર ચલાવવા માટે MS SQL – 7.0 /2000 માં window system ઉપર વિકસાવવામાં આવેલ છે. SOUL Software માં નેટવર્કિંગ અને મલ્ટી લેંગ્વેજિસનો ઉપયોગ થતો હોવાથી તેનું સંચાલન અને તાલીમ વિના પણ ગ્રંથાલય કર્મચારીઓ ઝડપથી ઉપયોગ કરી શકે છે.

સોફ્ટવેરના પ્રથમ સંસ્કરણ જે એસએલએલ (SLL)1.0 એ કેલિબર 2000 દરમિયાન રજૂ કરવામાં આવ્યું હતું. સોફ્ટવેરની નવીનતમ સંસ્કરણ એટલે કે SOUL 2.0 આંતરરાષ્ટ્રીય ધોરણો જેમકે, માર્ક 21 ગ્રંથસૂચના સ્વરૂપ, યુનિકોડ આધારિત યુનિવર્સલ કેરેક્ટર, ગ્રંથસૂચિ રેકોર્ડ અને NCIP 2.0 અને SIP 2 આધારિત પ્રોટોકોલ્સ વિજ્ઞાણકીય (ઇલેક્ટ્રોનિક) દેખરેખ અને નિયંત્રણ કરે છે.

SOUL સોફ્ટવેરમાં ગ્રંથિસૂચિ બંધારણો, નેટવર્કિંગ અને પરિભ્રમણ પ્રોટોકોલ્સ માટે આંતરરાષ્ટ્રીય ધોરણોનું પાલન કરવામાં આવ્યું છે. SOUL સોફ્ટવેરએ ગ્રંથાલયના કાર્યો અને સેવાઓનું સ્વયં અને ઝડપી બનાવવા માટે શૈક્ષણિક લાઇબ્રેરીઓ માટે જ નહીં, પરંતુ તમામ પ્રકારના ગ્રંથાલયો જેવાકે, કોલેજ, શાળા, સંસ્થા માટે યોગ્ય છે.

આ ગ્રંથાલય સોફ્ટવેર, 6 એકમ, 32 પેટા એકમ અને 210 પેટા-એકમોમાં વહેંચાયેલા છે.

4. માનવ સંસાધન વિકાસ (Human Resource Development)

INFLIBNET ગ્રંથાલય અને માહિતી સંસ્થાઓ સાથે સંકળાયેલ વ્યવસાયિકો માટે ઘણા ટૂંકાગાળાની અભ્યાસક્રમો જેવા કે નવા સ્વચાલિત સાધનો અને તકનીકો સાથે તાલીમ આપવી. (Library Automation Software Training) ગ્રંથાલય અભ્યાસક્રમ અને માહિતી કેન્દ્રો માટે કમ્પ્યુટર એપ્લિકેશનમાં તાલીમ અને યુનિવર્સિટી લાઇબ્રેરી, વ્યવસાયિકો માટે અવાર-નવાર ઘણાં કાર્યક્રમો કરે છે. જેવાં કે Conference, Library Awareness Program etc...

5. ડેટાબેઝ (Databases)

5.1. ગ્રંથસૂચિ (Bibliographic)

INFLIBNET ના સાથી ગ્રંથાલયોનો મહિતી સંગ્રહ અને માહિતી સંસાધનોની વહેંચણીના કાર્યક્રમ વ્યવસ્થાપન માટે INFLIBNET એ નીચેના ગ્રંથસૂચક ડેટાબેઝ વિકસાવ્યાં છે,

- * ક્રમિક સામાયિક પ્રકાશન (Serials Holdings)
- * વર્તમાન સામાયિક પ્રકાશન (Current Serials)
- * માધ્યમિક સામાયિક પ્રકાશન સૂચિ (Secondary Serials Catalogue)
- * થીસિસ (Theses)
- * પુસ્તકો (Books)

અ) શોધગંગા (Shodhganga)

બ) શોધ ગંગોત્રી (Shodhgangotri)

ક) ઈન્ફો પ્રોટ (Infoprot)

અ) શોધગંગા (Shodhganga)

ભારતીય યુનિવર્સિટીઓમાંના સંશોધકોએ કરેલું સંશોધન કાર્ય અને મહાવિદ્યાલયોમાં રજૂ કરવામાં આવેલી ડોક્ટરેટ પીએચડી થીસિસ, (મહાનિબંધ)ની સાચવણી અને નકલકાર્ય અટકાવવાની જાળવણીની કામગીરી યુજીસી દ્વારા INFLIBNETને સોંપવામાં આવી. જેના ભાગરૂપે INFLIBNET દ્વારા ઓપન સોર્સ સોફ્ટવેર DSpaceનો ઉપયોગ કરીને બનાવવામાં આવેલ ડિજિટલ રિપોઝિટરી શોધગંગા ડેટાબેઝનો ઉદ્ભવ થયો. જે ભારતીય યુનિવર્સિટીઓના સમૂહ જ્ઞાન ભંડારને ભેગો કરે છે, સંગ્રહ કરે છે, સૂચિબદ્ધ કરે છે અને પ્રસારિત કરે છે. શોધગંગા સંશોધકો માટે અગાઉ થયેલા સંશોધન અહેવાલો અને વિષય શોધ માટે એક મંચ પૂરો પાડે છે. UGC અને INFLIBNET નો સહયોગ શોધગંગા અદ્યતન બનાવે છે. અત્યાર સુધીમાં 8500 વધારે થીસીસ રિપોઝિટરી પર અપલોડ થયા છે.

બ) શોધગંગોત્રી (Shodhgangotri)

“શોધગંગોત્રી” યુનિવર્સિટીઓમાં જે સંશોધન ચાલી રહ્યા છે. તેનો સંશોધન ડેટાબેઝ છે. જે સંશોધકો અને સંશોધકોના નિરીક્ષકો (Guide) દ્વારા અથવા સંસ્થાઓ દ્વારા મંજૂર કરેલો સંશોધન સારાંશ (સમીક્ષા) “શોધગંગોત્રી” સાઈટ પર અપલોડ થાય છે. તે અગાઉ જે તે વિષય ઉપર સંશોધન થયું છે કે નહિ અને તે સંશોધનની વર્તમાન સ્થિતિ કેવી છે તે જાણી સંશોધનની બિનજરૂરી (ડુપ્લિકેશન) નકલને ટાળવામાં મદદ કરે છે.

“શોધગંગોત્રી” માં સંશોધન થીસિસને અપલોડ કર્યા બાદ સારાંશીસ થીસિસ શોધગંગા સાથે જોડાઈ જાય છે.

ક) ઈન્ફોપ્રોટ (Infoprot)

ઈન્ફોપ્રોટ એ ભારતીય ઇલેક્ટ્રોનિક સ્ત્રોતો માટેના વિષય ગેટવે છે. જે ભારતીય વિદ્વાનોની માહિતી સેવાની જરૂરિયાતના સંદર્ભે વિકસાવવામાં આવ્યો છે. ઈન્ફોપ્રોટમાં વિષયોની અનુક્રમણિકા વિષયવસ્તુ અને મૂળાક્ષરોના વિષયોની ગોઠવણી ડીડીસી (Dewey Decimal Classification System) મુજબ વર્ગીકૃત કરેલી હોય છે. ઈન્ફોપ્રોટ ઉપભોક્તાઓને ઈન્ટરનેટ પર વેરવિખેર થયેલી માહિતી અને ભારતીય મૂળના ઓનલાઈન સ્ત્રોતોને શોધવા, બ્રાઉઝ કરવા માટે મદદ કરે છે.

5.2. બિન વાક્યસૂચિ (Non-bibliographic)

INFLIBNET દ્વારા સંશોધનમાં સંદેશાવ્યવહાર અને સહયોગને વધારવા માટે વિવિધ ક્ષેત્રોના નિષ્ણાતો પર બિન ગ્રંથસૂચક ડેટાબેઝ વિકસાવ્યું છે. જે “VIDWAN”

તરીકે ઓળખાય છે. જેમાં વૈજ્ઞાનિકો સંશોધનકર્તાઓ અને અગ્રણી શૈક્ષણિક સંસ્થાઓ અને ભારતમાં સંશોધન અને સંશોધનમાં સંકળાયેલાં અન્ય R&D સંસ્થામાં કામ કરતાં અન્ય ફેકલ્ટી સભ્યોની પ્રોફાઈલ્સનો મુખ્ય ડેટાબેઝ છે. તે નિષ્ણાતની પૃષ્ઠભૂમિ, સંપર્કના સરનામાં, અનુભવમ, વિદ્વતાપૂર્ણ પ્રકાશનો, કુશળતા અને સિધ્ધિઓ સંશોધક ઓળખ, વગેરે વિષે મહત્વની માહિતી પ્રદાન કરે છે. જે સંદેશા વ્યવહારને સુધારવામાં મદદ માટે અને વિવિધ ક્ષેત્રોમાં સંશોધનમાં પ્રદાન કરે છે.

6. કાર્યક્રમો (Programmes)

6.1 NLIST

(N-LIST) માનવ સંસાધન વિકાસ મંત્રાલયનો એક પ્રોજેક્ટ છે જે યુજીસી – NITજ દ્વારા સંયુક્તપણે ચલાવવામાં આવે છે જે ડિજિટલ લાઈબ્રેરી કનસોર્ટિયમ, ઈનફ્રિલબેનેટ સેન્ટર અને ઈન્ડેસ્ટ-AICTE કનસોર્ટિયમ, દ્વારા રાષ્ટ્રીય પુસ્તકાલયોને માહિતી સેવાઓ પૂરી પડે છે.

આ પ્રોજેક્ટ “National Library and Information Service Infrastructure for Scholarly Content (N-LIST) જે e-ShodhSindhu Consortium- INFLIBNET અને INDEST- AICTE Consortium-IIT Delhi દ્વારા સંયુક્તપણે ચલાવવામાં આવે છે.

N-LIST પ્રોજેક્ટ દ્વારા INFLIBNET સેન્ટરમાં સભ્યપદ મેળવેલ સંસ્થાકીય ઉપભોગતાઓ જેવાકે, યુનિવર્સિટી, કોલેજના વિદ્યાર્થીઓ, સંશોધકો અને ફેકલ્ટી માટે ઈ-સ્રોતોની એક્સેસ કરવાની સુવિધા પ્રદાન કરે છે.

(અ) ઘટકો (Components)

આ પ્રોજેક્ટમાં ચાર અલગ અલગ ઘટકો છે, જેવા કે,

- 1) IIT, IISC, IISER અને NIT જેવી ટેકનિકલ સંસ્થાઓને સભ્યપદ સેવાઓ અને સેવાઓનું મોનિટરિંગ કરવું
- 2) યુનિવર્સિટીઓને સભ્યપદ સેવા અને પસંદ કરેલ INDEST ઈ-સ્રોતોની સેવાઓ અને વપરાશને મોનીટરીંગ કરવા
- 3) 6000 સરકારી અને અર્ધસરકારી સહાયક કોલેજોએ પસંદ કરેલ ઈ-સ્રોતોની સેવાઓ આપવી
- 4) કોલેજો માટે મોનીટરીંગ એજન્સી તરીકે કામ કરવા અને તમામ પ્રવૃત્તિઓનું મૂલ્યાંકન, પ્રોત્સાહન અને તાલીમ આપવી

(બ) વર્તમાન સ્થિતિ (Current Status)

નોંધ:વર્ષે 2014 થી NLIST કાર્યક્રમમાં e-ShodhSindhu Consortium દ્વારા કોલેજ કોમ્પોનન્ટ તરીકે સમાવિષ્ટ છે. ભારતમાં કૃષિ એન્જિનિયરિંગ મેનેજમેન્ટ,

મેડિકલ, ફાર્મસી, દંતચિકિત્સા અને નર્સિંગ સિવાયની કોલેજો તેના ઈ-રિસોર્સ ઉપયોગ કરી શકે છે.

અત્યાર સુધી કુલ 3398 સભ્યપદ રજિસ્ટ્રેશન એન-લિસ્ટ પ્રોગ્રામ સાથે કરવામાં આવ્યા છે. જેમાં UGC અધિનિયમની કલમ 12 (B) / 2 (F) હેઠળ આવરી લેવાયેલી 2214 સરકારી અને 3094 સરકારી સહાયક કોલેજોનો સમાવેશ થાય છે. તેમજ 880 બિન-સહાયિત કોલેજો N-LIST પ્રોજેક્ટ હેઠળ સભ્યપદ રજિસ્ટ્રેશન કરેલ છે. INFLIBNET હવે N-LIST વેબ દ્વારા ઉપરોક્ત કોલેજો માટે ઈ-સ્ત્રોતોની સેવાઓ પ્રદાન કરે છે.

વેબસાઈટ : <http://nlist.inflibnet.ac.in>

7. પ્રોજેક્ટ (Project)

અ) ઈ-પાઠશાળા (E-pathshala)

ઈ-પાઠશાળા એ Ministry of Human Resource Development (MHRD) નો એક પ્રોજેક્ટ છે, જે પોસ્ટ ગ્રેજ્યુએટ સ્તર પર ઈ-કન્ટેન્ટના વિકાસ માટે માહિતી પ્રત્યાયન ટેકનોલોજી (આઈસીટી)નો ઉપયોગ કરીને 77 જેટલા વિષયો જવા કે સામાજિક વિજ્ઞાન, કલા, ફાઈન આર્ટ્સ અને હ્યુમેનિટીસની તમામ શાખાઓમાં, કુદરતી અને ગાણિતિક વિજ્ઞાન, ભાષાશાસ્ત્ર અને ભાષાઓનું ઓડિયો-વીડિયો ક્લાસરૂમ દ્વારા શિક્ષણ આપે છે.

INFLIBNET કેન્દ્ર દ્વારા ગ્રંથાલય અને માહિતી પ્રત્યાયન ટેકનોલોજીના અભ્યાસક્રમોનું શિક્ષણ પણ આપે છે.

Website : <http://epathshala.nic.in/>

બ) યુજીસીના ઈ-જર્નલ કોન્સોર્ટિયમ (UGC's E-Journals Consortium)

યુજીસીના ઈ-જર્નલ કોન્સોર્ટિયમનો હેતુ ભારતની યુનિવર્સિટીઓમાં ચાલતા શૈક્ષણિક અભ્યાસક્રમ, શાખાઓના વિષયોનું ઇલેક્ટ્રોનિક સામયિકો અને ડેટાબેસેસ દ્વારા ઓનલાઈન પ્રવેશ પ્રદાન કરવાનો છે. ઈ-જર્નલ પ્રોગ્રામ એ યુજીસી-ઈન્ફોનેટનો એકપ્રયાસ છે, જેનો હેતુ શિક્ષણ, સંશોધન, જોડાણ અને સંચાલનને પ્રોત્સાહિત કરવાનો છે.

આ કાર્યક્રમ માહિતી અને લાયબ્રેરી નેટવર્ક (INFLIBNET) સેન્ટર, ગાંધીનગર દ્વારા ચલાવવામાં આવી રહ્યો છે, જે 1 જાન્યુઆરી 2004થી ઔપચારિક રીતે શરૂ કરેલ છે. સૌ પ્રથમ જેમાં 50 યુનિવર્સિટીઓ આવરી લેવાઈ હતી. ત્યાર બાદ જાન્યુઆરી, 2005 સુધી 100 યુનિવર્સિટીઓને આવરી લેવાનું આયોજન થયું હતું અત્યારે ભારતની મોટાભાગની યુનિવર્સિટીઓ જોડાઈ ચૂકી છે.

આ કાર્યક્રમનો હેતુ:

- ઈલેક્ટ્રોનિક સ્ત્રોતોની સેવાઓ યુનિવર્સિટીઓ સુધી પહોચાડવી.
- યુનિવર્સિટી ગ્રંથાલયો દ્વારા સામનો કરવામાં આવતી સામયિકોની તીવ્ર અછતને ઓછી કરવી.
- ઉપલબ્ધ ફંડ્સનો લાભ લઈ યુનિવર્સિટીઓ ને ઈ-જર્નલ પ્રોગ્રામ આગળ વધારવા માટે સંચાર નેટવર્ક્સ અને કમ્પ્યુટર્સનો ઉપયોગ કરવામાં સહાયતા પ્રદાન કરવી.

ક) વિધવાન (VIDWAN)

ભારતમાં શૈક્ષણિક સંશોધન અને સંશોધન સંસ્થાઓ સાથે સંકળાયેલા ફેકલ્ટી સભ્યોની પ્રોફાઈલ્સનું મુખ્ય ડેટાબેઝ છે. VIDWAN એ વૈજ્ઞાનિકો, સંશોધનકર્તાઓ અને અગ્રણી શૈક્ષણિક સંસ્થાઓને નિષ્ણાતોની પૃષ્ઠભૂમિ, સંપર્ક સરનામા, અનુભવ, વિદ્વતાપૂર્ણ પ્રકાશનો, કુશળતા અને સિદ્ધિઓ, સંશોધક ઓળખ વિશેની મહત્ત્વની માહિતી પૂરી પાડે છે.

INFLIBNET અને શિક્ષણના રાષ્ટ્રીય મિશન (NME-ICT) દ્વારા સ્થાપિત વિવિધ સમિતિઓ અને નિષ્ણાંતોના જુથ પસંદગીમાં ડેટાબેઝ એક ખૂબ મહત્ત્વપૂર્ણ સ્ત્રોત છે.

ડ) ઈ-શોધસિંધુ (E-ShodhSindhu)

E-ShodhSindhu માનવ સંસાધન વિકાસ મંત્રાલય (MHRD) દ્વારા વિકસાવેલ વિવિધ કન્સોર્ટિયા પ્રવૃત્તિઓ અને સેવાઓનું સંકલન કરી બનાવવામાં આવેલ ઉચ્ચ શિક્ષણ ઈ-સ્ત્રોત ડેટાબેઝ છે.

જેનો મુખ્ય ઉદ્દેશ્ય: ઉચ્ચ શિક્ષણ સંસ્થાઓમાં નીચા દરે કન્સોર્ટિયા સભ્યપદ દ્વારા ઈ-રિસોર્સ સેવાઓ જેવી કે (સંપૂર્ણ-ટેક્સ્ટ, ગ્રંથસૂચક અને હકીકતલક્ષી ડેટાબેઝ, ગુણાત્મક ઈલેક્ટ્રોનિક સંસાધનો)ની સેવાઓ આપવી.

હેતુઓ : (Objective)

- સભ્યપદ મેળવેલ યુનિવર્સિટીઓ કોલેજો અને તકનીકી સંસ્થાઓમાં ઈ-સ્ત્રોતનો સેવાઓની વહેંચણી જાગૃતિ અને તાલીમ કાર્યક્રમો કરવા.
- તમામ શૈક્ષણિક સંસ્થાઓને લવાજમ- આધારિત માહિતી સેવાઓ આપવી. જેમકે, ઈ-પુસ્તકો અને ઈ-સામયિક, Subject Gateway વગેરે વિષય સામગ્રીસેવાઓ આપવી.
- ડિજિટલ વિભાજન અને સમૃદ્ધ માહિતી સમાજ તરફ આગળ વધવું.
- ઈલેક્ટ્રોનિક જર્નલ્સ અને ઈલેક્ટ્રોનિક પુસ્તકો સાથે નેશનલ ઈલેક્ટ્રોનિક લાયબ્રેરી વિકસાવવી.

- ઓપન યુનિવર્સિટીઓ અને MHRD ભંડોળ ધરાવતી સંસ્થાઓ અને અન્ય સંસ્થાઓ માટે પસંદગીના ઈ-સ્ત્રોતોની સેવાઓ પૂરી પાડવી.
- ઈ-બુક્સ, ઈ-જર્નલ આર્કાઇવ્સ મહિતી સામગ્રીનો એક મજબૂત સંગ્રહ વિકસાવવો.

8. કોન્ફરન્સ અને કાર્યશાળાઓ (Conference અને Workshops)

- INFLIBNET વિવિધ સ્થળોએ શિક્ષણ અને સંશોધન સંસ્થાઓમાં ગ્રંથાલય ઓટોમેશન પર વાર્ષિક ઈવેન્ટનું આયોજન કરે છે.
- દસ્તાવેજીકરણ સંશોધન અને તાલીમ કેન્દ્ર (DRTC) બેંગ્લોર સાથે મળીને Dspace (ડિજિટલ લાઈબ્રેરી સોફ્ટવેર) પર Workshops નું પણ આયોજન કરે છે.
- INFLIBNET પુસ્તકાલય ઓટોમેશન અને ડિજિટલ લાઈબ્રેરીઝ સાથે સંકળાયેલા સમગ્ર ભારતની સંસ્થાઓ માટે નેશનલ વર્કશોપનું આયોજન પણ કરે છે.

તમારી પ્રગતિ ચકાશો:

નોંધ : (1) નીચે આપેલી જગ્યામાં તમારા ઉત્તર લખો.

(2) એકમનાં અંતે આપેલાં ઉત્તરો સાથે તમારા ઉત્તરને સમજાવો.

1. ગ્રંથાલય ઓટોમેશનમાં INFLIBNETની ભૂમિકાનું વર્ણન કરો?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

11.3.2 DELNET (Developing Library Network)

પ્રસ્તાવના:

જાન્યુઆરી 1988માં ઈન્ડિયા ઈન્ટરનેશનલ સેન્ટર લાયબ્રેરીમાં DELNETની કામચલાઉ શરૂઆત કરવામાં આવી. જે 1992 માં રજીસ્ટર સંસ્થા બનાવી NISSA (નેશનલ ઈન્ફોર્મેશન સિસ્ટમ અને ટેકનોલોજી) દ્વારા પ્રમોટ કરવામાં આવી. અને ત્યારબાદ માહિતી ટેકનોલોજી મંત્રાલય અને સંસ્કૃતિ મંત્રાલય, દ્વારા આધારભૂત સ્વીકૃતિ પ્રાપ્ત થઈ.

જેનો મુખ્ય ઉદ્દેશ બે કે તેથી વધુ ગ્રંથાલયોના માહિતી સ્ત્રોતોની વહેંચણીને પ્રોસ્તાહન આપી માહિતી સંગ્રહના વિકાસ માટે પ્રયત્નો કરવા અને જ્યાં પણ શક્ય હોય ત્યાં બિનજરૂરી પુનરાવર્તન ઘટાડવું. સભ્યપદ મેળવેલ ગ્રંથાલયોમાં ઉપલબ્ધ, સ્ત્રોતોના વિવિધ યુનિયન કેટલોગનું સંકલન કરવું. જેમકે, ભારતીય વિશેષજ્ઞોના ડેટાબેઝ, સામયિક લેખોના ડેટાબેઝ, યુનિવર્સિટી અભ્યાસક્રમોના વીડીયો રેકોર્ડિંગ્સની યાદી, ઉર્દૂ હસ્તપ્રતો ડેટાબેઝ, થીસિસ અને ડિઝર્ટેશન્સ ડેટાબેઝ અન્ય કેટલાક ડેટાબેસેસનો ઉપયોગ કરીને ભાષાના પ્રકાશનોનો નમૂના ડેટાબેઝોનું સંકલન કરવું

DELNET સૌ પ્રથમ દિલ્હી લાઈબ્રેરી નેટવર્ક તરીકે સ્થાપના કરવામાં આવી. અને ત્યારબાદ તેનું નામ બદલીને ડેવલપિંગ લાઈબ્રેરી નેટવર્ક કરવામાં આવ્યું. DELNET અવરિત પ્રયત્નો ભારતના ગ્રંથાલયોના આધુનિકીકરણમાં ઘણો ફાળો આપ્યો છે.

ઉદ્દેશો:

- નેટવર્ક વિકસિત કરીને ગ્રંથાલયો વચ્ચે સંસાધનોની વહેંચણીને પ્રોસ્તાહન આપવું.
- ગ્રંથાલયની માહિતી એકત્ર કરીને, પ્રસારિત કરીને વપરાશકર્તાઓને કમ્પ્યુટરાઈઝડ સેવાઓ આપવી.
- ઈન્ફોર્મેશન સાયન્સના ક્ષેત્રમાં વૈજ્ઞાનિક સંશોધન હાથ ધરવા સંશોધન લેખો પ્રકાશિત કરવા. ટેકનોલોજી ક્ષેત્રમાં નવી સિસ્ટમ્સ બનાવવી.
- સભ્યપદ મેળવેલ ગ્રંથાલયોને માહિતી એકત્રીકરણ, સંગ્રહ, વહેંચણી અને પ્રસાર કરવા માટે તકનીકી માર્ગદર્શન આપવું.
- સભ્યપદ મેળવેલ ગ્રંથાલયોના પુસ્તકો, સિરીયલ અને કેન્દ્રીય ઓનલાઈન યુનિયન કેટલોગ જાળવણી કરવી.

- રેફરલ અને સંશોધન કેન્દ્રોની સ્થાપના કરવી અને દસ્તાવેજોની ડિલિવરીને સગવડ આપવી.
- પુસ્તકો, શ્રેણીઓ અને નોનબુક સામગ્રીઓના વિશેષ ગ્રંથસૂચક ડેટાબેઝ વિકસાવવા.
- પ્રોજેક્ટ્સ, નિષ્ણાતો અને સંસ્થાઓના ડેટાબેઝને વિકસાવવા.
- માહિતી અને દસ્તાવેજોના વિનિમય માટે અન્ય પ્રાદેશિક, રાષ્ટ્રીય અને આંતરરાષ્ટ્રીય નેટવર્ક અને પુસ્તકાલયો સાથે સંકલન સાધવું.
- DELNETનું સભ્યપદ ધરાવતાં 4667થી પણ વધારે ગ્રંથાલયો છે. જેમાંથી 241 દિલ્હીના છે, 4420 ગ્રંથાલયો અન્ય રાજ્યો અને કેન્દ્રશાસિત પ્રદેશોમાંથી છે અને 24 ગ્રંથાલયો ભારત બહારના છે.

સેવાઓ: (Services)

અ) ઈન્ટર લાઈબ્રેરી લોન ઓનલાઈન [Inter Library Loan Online]

આ સેવાનો લાભ લેવા માટે ગ્રંથાલયોએ ઈન્ટર લાઈબ્રેરી લોન ઓનલાઈન સેવાનું સભ્યપદ મેળવી વાર્ષિક લવાજમ ભરવું પડે છે.

સભ્યપદ મેળવેલ પુસ્તકાલયો DELNET ના સર્વર મારફતે આંતર ગ્રંથાલય લોન સુવિધાનો ઉપયોગ કરીને દસ્તાવેજ માટે ઓનલાઈન વિનંતી કરવી પડે છે. ત્યાર બાદ દસ્તાવેજ વિનંતી કરેલ ગ્રંથાલયને DELNET કુરીઅર દ્વારા સેવા આપે છે.

બ) સંદર્ભસેવા (Referece Service)

સંદર્ભસેવા DELNETના રેફરલ સેન્ટરનો એક ભાગ છે જે ગ્રંથાલયોને સંદર્ભ સેવા પ્રદાન કરે છે.

ક) ઓનલાઈન ડેટાબેઝ સેવા (Online Databases)

DELNET સભ્ય લાઈબ્રેરીઓ અને માહિતી કેન્દ્રોને વિવિધ ડેટાબેઝ સંગ્રહદ્વારા ઓનલાઈન એક્સેસ પ્રદાન કરે છે.

1) યુનિયન કેટલોગ ઓફ બુક્સ:

DELNET તેના સભ્ય- પુસ્તકાલયોમાં ઉપલબ્ધ પુસ્તકોનું ઓનલાઈન યુનિયન કેટલોગની જાળવણી કરે છે. જેમાં જેમાં 2,66,61,564 ગ્રંથસૂચક રેકોર્ડ છે.

2) વર્તમાન સામયિકોની યુનિયન યાદી:

વિજ્ઞાન અને ટેકનોલોજી, સામાજિક વિજ્ઞાન અને માનવશાસ્ત્રના 37847 થી પણ વધારે સામયિક યુનિયન યાદી ધરાવે છે. જેના વાર ઉપભોક્તાઓને ઓનલાઈન અને દસ્તાવેજ ડિલિવરી સેવાઓ નિયમિતપણે આપે છે.

3) સામયિકોના સામાયિક કેટલોગ:

ડેલનેટ સામયિકોનું યુનિયન કેટલોગ ધરાવે છે. જેમાં પુસ્તકાલયોનો 20,235 હોલિંગ ડેટા રેકોર્ડ ધરાવે છે.

4) સામયિક લેખોના ડેટાબેઝ:

આ ડેટાબેઝ સંશોધકો અને વિદ્વાનો દ્વારા વ્યાપકપણે ઉપયોગમાં લેવાય છે. આ ડેટાબેઝમાં લેખોની વિગતો જે શીર્ષક, લેખક, કમ્પાઈલર, સામયિકો અને વિષયના નામ હેઠળ શોધી શકાય છે. આવા 980984 સંખ્યામાં સામયિક ડેટાબેઝનો રેકોર્ડ ધરાવે છે.

5) સી.ડી. રોમ ડેટાબેઝ:

સભ્ય ગ્રંથાલયોનો ઉપલબ્ધ એક ગ્રંથસૂચિ ડેટાબેઝ છે, જેને 61750 સંખ્યામાં રેકોર્ડ ધરાવે છે.

6) યુનિયન વિડિયો રેકોર્ડિંગ યાદી:

આ DELNET સભ્ય પુસ્તકાલયોમાં ઉપલબ્ધ વીડિયો કેસેટ્સનો ડેટાબેઝ છે, જેમાં 6000 થી પણ વધારે સૂચિઓ ધરાવે છે.

7) સાઉન્ડ રેકોર્ડિંગની યુનિયન સૂચિ:

આ યુનિયન યાદીમાં સભ્ય ગ્રંથાલયોના ઓડિયો કેસેટ રેકોર્ડ ઉપલબ્ધ છે, જે 1025 રેકોર્ડ ધરાવે છે.

8) થીસિસ અને ડિઝર્ટેશન ડેટાબેઝ

ભારતીય યુનિવર્સિટીઓમાં રજૂ થયેલા થીસિસ અને ડિઝર્ટેશન માટે ડેટાબેઝ શરૂ કરવામાં આવ્યો છે, જે વિવિધ વિષયોના 175330 રેકોર્ડ ધરાવે છે.

9) અખબારોની યુનિયન યાદી:

આ ડેટાબેઝ 70 રેકોર્ડ ધરાવે છે. તેમાં ટાઈટલ, એડિટરનું નામ, ઈ-મેલ, વેબ સરનામા, સહિતની માહિતી ધરાવે છે.

10) ઈ પુસ્તકોનું ડેટાબેઝ:

તે લગભગ 1613 સંખ્યા રેકોર્ડ ધરાવે છે.

11) સભ્યપદ મેળવેલ ગ્રંથાલયોની યાદી:

સભ્યપદ મેળવેલ ગ્રંથાલયોની માહિતી ડિરેક્ટરીનો રેકોર્ડ પણ ઉપલબ્ધ છે.

અન્ય સેવાઓ:-

- ઓનલાઈન કેમ્બ્રિજ શબ્દકોશ
- ડિજિટલ લાઈબ્રેરી ઓફ થીસિસ એન્ડ ડિઝર્ટેશન વર્ક્સ
- ODLIS: લાઈબ્રેરી અને માહિતી વિજ્ઞાનની ઓનલાઈન ડિક્શનરી

- GISTNIC ડેટાબેઝ
- MEDLINE અને NLM ડેટાબેઝ
- યુ. એસ. પેટન્ટ
- Full Text મેડિકલ જર્નલ
- ઓપન એક્સેસ જર્નલ્સ
- Full-Text Medical Books
- Learning Resources fro LIS Professionals
- વિશ્વની ડિજિટલ લાઈબ્રેરીઝ

તાલીમ કાર્યક્રમો (Training Programmes)

DELNET એ NIC (National Information Center)ની મદદથી સંયુક્ત રીતે Web Design , Internet search strategy વિષયો પર માસિક તાલીમ કાર્યક્રમનું આયોજન કરે છે. તેમજ મશીન રિડબલ કેટલોગ (MARC-21) અને ગ્રંથસૂચક ધોરણો જેવા કે AACR-2નું સંચાલન પણ કરે છે.

પરિષદો, વ્યાખ્યાનો અને કાર્યશાળાઓ (Conferences, Lectures and Workshops)

દેશના જુદા જુદા ભાગોમાં National Conference on Library and Information Networking દ્વારા આયોજીત વાર્ષિક પરિષદ અને કાર્યશાળાના નિયમિતપણે આયોજન DELNET દ્વારા કરવામાં આવે છે.

તદઉપરાંત DELNET દેશ અને વિદેશનાં જુદા જુદા ભાગોમાં કાર્યશાળા પ્રવચનોનું નિયમિત આયોજન કરે છે.

ન્યૂઝલેટર

DELNET, ગ્રંથાલય વ્યવસાયિકોને સંચાર કરવા માટે 'DELNET ન્યૂઝલેટર' નામે ન્યૂઝલેટર આવૃત્તી પ્રકાશિત કરે છે.

સંશોધન

DELNET દ્વારા MARC 21 ના વિકાસ માટે આંતરરાષ્ટ્રીયજ્ઞાન માપદંડના ધોરણે સહયોગ આપીને મહત્વની ભૂમિકા ભજવી છે.

DELNET ઓપન સોર્સ સોફ્ટવેર્સની હિમાયત કરી રહ્યું છે અને વર્તમાન સમયમાં કોહા (KOHA) અને ડી-સ્પેસ (D-Space)ના તાલીમ કાર્યક્રમો ચલાવવાનું આયોજન ધરાવે છે.

ઉદ્દેશો (Objervation) :

ADINET હેતુઓ નીચે મુજબ છે.

- અમદાવાદ અને તેની આસપાસની લાઈબ્રેરીઝ અને માહિતી કેન્દ્રોમાંનું જોડણ કરી સહકરી સેવાઓનું પ્લેટફોર્મ પૂરું પાડવું.
- અમદાવાદ અને તેની આસપાસની એક અસરકારક નેટવર્કમાં આર્થિક, વૈજ્ઞાનિક અને તકનીકી માહિતી સિસ્ટમને એકીકૃત કરવા.
- અમદાવાદ અને તેની આસપાસની યોજનાઓ, નિષ્ણાંતો અને સંસ્થાઓના ડેટાબેઝને વિકસાવવા માટે તમામ વપરાશકર્તાઓના જૂથોમાં જાગૃતિ લાવવા અને તેમને માહિતીના ઉપયોગમાં શિક્ષિત કરવા.
- અમદાવાદ અને તેની આસપાસના પુસ્તકાલયો અને માહિતી કેન્દ્રોમાં સ્ત્રોતોની વહેચણી અને પ્રોસ્તાહન આપવા માટે.
- કેન્દ્રિય ઓન લાઈન યુનિયન કેટલોગ ધરાવતી ગ્રંથસૂચક માહિતી, પુસ્તકો, શ્રેણીઓ અને તમામ ભાગ લેનાર પુસ્તકાલયોની બિન-પુસ્તક સામગ્રીની રચના અને જાળવણી
- માહિતી અને દસ્તાવેજોના વિનિમય માટે અન્ય પ્રાદેશિક, રાષ્ટ્રીય અને આંતરરાષ્ટ્રીય નેટવર્ક્સ, પુસ્તકાલયો , માહિતી અને દસ્તાવેજીકરણ કેન્દ્રો સાથે સંકલન માટે પસંદગી પ્રદાન કરવા.
- યોગ્ય સંગ્રહ વિકાસ માટેના પ્રયાસોને સંકલન કરવા અને શક્ય હોય ત્યારે બિનજરૂરી પુનરાવર્તન ઘટાડવા.
- માહિતી સ્ત્રોતોનો વિસ્તાર વિકસાવવો અને અમદાવાદ અને તેની આસપાસના વપરાશકર્તાઓની જરૂરિયાતોને યોગ્ય રીતે માહિતગાર કરવી.
- ગ્રંથાલય અને માહિતી કેન્દ્રોના વપરાશકર્તાઓ અન્ય વ્યક્તિઓ કે જેઓ તેમના વ્યવસાયની વિશિષ્ટ માહિતી મેળવવામાં વિવિધ વ્યવસાયોનો અભ્યાસ કરવા મદદ કરવી.

સેવાઓ (Services):

અ) દસ્તાવેજ ડિલિવરી અને ઈન્ટર લાઈબ્રેરી લોન

ADINET કોઈપણ સામયિક, પુસ્તક, અહેવાલ, થીમ્સ અને ઓન-વીડિયો મટિરિયલ જેવી નોન-બુક સામગ્રી શોધવા માટે રેફરલ સેન્ટર તરીકે કરે છે.

અમદાવાદ પ્રદેશના પુસ્તકાલયો વચ્ચે ઈન્ટર લાઈબ્રેરી લોનની સહાય કરે છે. આ ઉપરાંત, પ્રાદેશિક પુસ્તકાલયો દ્વારા પ્રાપ્ત થયેલ સામયિકોના લખોના ફોટોકોપી સેવા પુરી પડે છે.

બ) લાઈબ્રેરી અને ઈન્ફોર્મેશન સાયન્સ માટે વર્તમાન સામગ્રી:

(CUCOLIS)Current Content fro Library and Information Science

ADINET ગ્રંથાલય અને માહિતી વિજ્ઞાન સામયિકના સામગ્રી પૃષ્ઠોની એકીકરણને તૈયાર કરે છે અને સભાસદ પુસ્તકાલયોને યાદી પ્રદાન કરે છે. તેમજ પસંદ કરેલ લેખોની માંગના સંપૂર્ણ પાઠો પણ દસ્તાવેજ વિતરણ સેવા હેઠળ પ્રદાન કરવામાં આવે છે.

આ સેવા 19 મુખ્ય પ્રકાશકો પાસેથી મળેલી 5000થી વધારે સંખ્યા સામયિકો પર આધારિત છે.

ડેટાબેઝ (Databases)

ADINET એક રેફરલ સેન્ટર તરીકે કામ કરે છે અને અમદાવાદ અને તેની આસપાસની વિવિધ લાઈબ્રેરીઓમાં ઉપલબ્ધ તમામ ડેટાબેઝનું સંચાલન કરે છે. અમદાવાદ અને તેની આસપાસના 140 થી વધુ લાઈબ્રેરીઓ દ્વારા પ્રાપ્ત થયેલા 5500 વર્તમાન સામયિકોના ડેટાબેઝ પણ તૈયાર કાર્યો છે. તેને ગુજરાતમાં 2077 થી પણ વધારે પુસ્તકાલયોની ડિરેક્ટરી ડેટાબેઝ ને મુખ્ય કામગીરી કરી છે.

લાયબ્રેરી પ્રોફેશનલ્સની શિક્ષણ અને કૌશલ્ય સુધારણા કાર્યક્રમો (Education and Skill Enhancement of Library Professionals)

- ADINET વર્ષ દરમિયાન અનેક વ્યાવસાયિક પ્રવૃત્તિઓ કરે છે.
- લાઈબ્રેરી વિજ્ઞાનના નવા ગ્રેજ્યુએટસ વ્યાવસાયિક માટે CDS/ISIS સોફ્ટવેરના ટ્રેનિંગ અભ્યાસક્રમ ચલાવે છે.
- લાઈબ્રેરી વિજ્ઞાનના વ્યાવસાયિકોનો વ્યાવસાયિક માહિતી ડેટાબેઝને જાળવી રાખે છે.
- યોગ્ય નોકરી શોધવામાં ગ્રંથાલય વ્યાવસાયિકોને મદદ કરે છે અને યોગ્ય કર્મચારીઓની તેમની જરૂરિયાત માટે અનેક સંસ્થાઓ માટે સલાહકાર છે. તે સલાહકાર છે. તે સમયાંતરે નિકટવર્તી વિદ્વાનો અને વ્યાવસાયિકોના વ્યાખ્યાનો વર્કશોપ કાર્યક્રમોનું આયોજન પણ કરે છે.
- ઉપરાંત ADINET ગ્રંથાલયોનું કમ્પ્યુટરાઈઝેશન, લાઈબ્રેરી દસ્તાવેજોનું વર્ગીકરણ, પુસ્તકોના લેબલિંગ અને સેલ્ફિંગ, લાઈબ્રેરીના દસ્તાવેજોના સ્ટોક ચકાસણી, સ્ટાફ તાલીમ, લાઈબ્રેરી વિકાસ માટે આયોજન વગેરે જેવા વિવિધ સેવાઓ પૂરી પાડે છે.

તમારી જાતે ચકાસો

- નોંધ : (1) નીચે આપેલી જગ્યામાં તમારા ઉત્તર લખો.
- (2) એકમનાં અંતે આપેલાં ઉત્તરો સાથે તમારા ઉત્તરને સમજાવો.
- 3) 'ADINET દ્વારા ઓફર કરવામાં આવતી વિવિધ સેવાઓનું વર્ણન કરો.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

11.4 સારાંશ (Summary)

આ એકમ સૂચિત કરે છે કે ભારતમાં કાળક્રમે થયેલાં ગ્રંથાલય નેટવર્કનો વિકાસ મુખ્યત્વે ઔદ્યોગિકરણ વિકાસની હરણફાળને આભારી છે. અહિં માહિતી સેવાઓની માંગમાં થયેલો વધારોએ માહિતી નેટવર્ક્સની લોકપ્રિયતા સૂચવે છે.

ભારતના વિવિધ ગ્રંથાલય નેટવર્ક્સ દેશ અને વિદેશમાં તેની પ્રવૃત્તિઓ અને સેવાઓનું વિસ્તરણ કરે છે. જેમકે દેશમાં INFLIBNET અને DELNETની પ્રવૃત્તિઓમાં મુખ્યત્વે ગ્રંથાલય સહભાગિતા, માહિતી ટેકનોલોજી વગેરે શૈક્ષણિક ગ્રંથાલયો,

યુનિવર્સિટી ગ્રંથાલયોમાં મોટા પાયે કાર્યરત છે. જેની અહીં ચર્ચા કરવામાં આવી છે. તેમજ INFLIBNET, DELNET ADINET જેવા મહત્વના નેટવર્ક્સની સેવાઓ હેતુઓ, ડેટાબેઝ, કાર્યક્રમો અને પ્રોજેક્ટ વિસ્તારથી સમજવામાં આવેલાં છે.

11.5 તમારી પ્રગતિ ચકાસોના ઉત્તરો

1) ગ્રંથાલય ઓટોમેશનના વિકાસમાં INFLIBNET મુખ્ય ભૂમિકા-

ગ્રંથાલય નેટવર્કિંગ :

INFLIBNET એક રાષ્ટ્રીય સંસ્થા છે જે ભારતીય યુનિવર્સિટી ગ્રંથાલયોના ગ્રંથાલય ઓટોમેશનને પ્રોસ્તાહન આપી છે. INFLIBNET વિદ્વાનો, વિદ્યાર્થીઓ અને સંશોધકો વચ્ચે વાતચીત માટે ઈન્ટરનેટ એક્સેસ કરવા માટે યુનિવર્સિટી ગ્રંથાલયો માટે લીઝડ લાઈન પૂરી પડે છે. આ નેટવર્કના કરોડરજજીુ તરીકે યુનિવર્સિટીઓ કોલેજો, યુજીસી માહિતી કેન્દ્રો, રાષ્ટ્રીય સંસ્થાઓ અને R & D સંસ્થાઓ વગેરે માહિતી કેન્દ્રો જોડાય છે.

ગ્રંથાલય ઓટોમેશન :

ભારતીય ગ્રંથાલયો માટે ગ્રંથાલય ઓટોમેશનના ઉકેલના ભાગરૂપે INFLIBNET એ SOUL Software વિકસાવ્યું છે જે સુપર માઈક્રો/મીની કમ્પ્યૂટર્સ ઉપર ચલાવવા માટે MS SQL – 7.0/2000 માં window system અને UNIX સંસ્કરણમાં વિકસાવવામાં આવ્યું છે.

શિક્ષણ:

INFLIBNET ગ્રંથાલય ઓટોમેશન અને તાલીમ અભ્યાસક્રમો ચલાવે છે. અભ્યાસક્રમોનો સમયગાળો એક સપ્તાહનો છે. તે ગ્રંથાલય સ્ટાફ માટે સોફ્ટવેર તાલીમ પણ આપે છે. તે ડિજિટલ ગ્રંથાલયના ડીઝાઈન અને વિકાસમાં કાર્યશાળાઓ અને સેમિનારનું પણ સંચાલન કરે છે.

2) DELNET તેના સભ્યો માટે નીચેની સેવાઓ આપે છે:

- ઈન્ટર લાઈબ્રેરી લોન ઓનલાઈન
- Retro – Convesion અને ગ્રંથ સૂચક ડેટાબેઝનું નિર્માણ અને જાળવણી
- પરિષદો, વ્યાખ્યાનો અને કાર્યશાળાઓમાં તાલીમ કાર્યક્રમો.
- ન્યૂઝલેટર
- ઈન્ટરનેટ, ઇલેક્ટ્રોનિક મેલ અને વીડિયો- કોન્ફરન્સિંગ, ઓનલાઈન

ડેટાબેઝ જે ઓનલાઈન માહિતી એક્સેસ પુરો પડે છે.

- યુનિયન કેટલોગ ઓફ બુક્સ ઈન, કોમન કોમ્યુનિકેશન ફોર્મેટ (સીસીએફ)
- વર્તમાન સામયિકની યુનિયન સૂચિ:વિજ્ઞાન અને તકનીક, સામાજિક વિજ્ઞાન અને માનવતા જેવા વિષયો ધરાવે છે.

3) UGC- INFLIBNET મુખ્ય લાક્ષણિકતાઓ:

- યુનિવર્સિટીની સંલગ્ન કોલેજોમાં માહિતી સેવા માટે પાયાની આર્કિટેક્ચર સુવિધા પુરી પાડવી.
- ફાઈબર ઓપ્ટિક લિંકસનો ઉપયોગ કરીને નેશનલવાઈડ પાર્થિવિયલ બેકબોન-વિકસાવવા.
- ઈન્ટિગ્રેટેડ સેટેલાઈટ WAN સહાયક બ્રોડબેન્ડ અને SCPC VSAT ટેકનોલોજી વિકસાવવી.
- નેટવર્કના એકંદરે મોનીટરીંગ માટે સર્વગ્રાહી નેટવર્ક્સ વ્યવસ્થાપન સિસ્ટમો વિકસાવવી.
- સમગ્ર વિશ્વમાં અન્ય શૈક્ષણિક અને સંશોધન નેટવર્ક્સ સાથે જોડાણ.
- ફાયરવોલ્સ અને ઈન્ટુઝન ડિટેક્શન સિસ્ટમ્સનો ઉપયોગ કરીને ડેટા સિક્યોરિટી એન્ડ વાયરસ પ્રોટેક્શન માટેની સેવાઓ આપવી.
- ડિસ્ટન્સ લર્નિંગ માટે બ્રોડબેન્ડ મલ્ટીમીડિયા અને વીડિયો ચેનલ્સ વિકસાવવા.

4) સંયુક્ત રાજ્ય અમેરિકામાં લાઈબ્રેરી નેટવર્કનો વિકાસ આજે સૌથી અદ્યતન સ્તર પર છે. જેનો શ્રેય ગ્રંથાલય નેટવર્કના સફળ વિકાસ માટે ગ્રંથાલયો વચ્ચે સહકારની પરંપરાનો સમાવેશ થાય છે. 1960ના દાયકાના પ્રારંભથી ગ્રંથાલય ઓટોમેશનની ધારદાર રજૂઆતોથી 1970 અને 1980માં માહિતી વિજ્ઞાનની અને 1968માં લાયબ્રેરી ઓફ કોંગ્રેસ દ્વારા MARC ફોર્મેટના વિકાસએ નેટવર્ક વિકાસમાં મહત્વની ભૂમિકા ભજવી હતી. જેનાથી યુનાઈટેડ સ્ટેટ્સમાં OCLC, RLIN અને અન્ય સફળ નેટવર્કનો વિકાસ થયો.

USA માં OCLC એ એક બિન-લાભદાયી સદસ્ય સંગઠન છે, જે સમગ્ર વિશ્વમાં 84 દેશો અને 50540 ગ્રંથાલયોને સેવા આપે છે. તેનું મુખ્ય લક્ષ્ય ગ્રંથાલયો અને તેમના વપરાશકારો માટે સેવાઓ ઓફર કરવાનું છે. આજે OCLC ગ્રંથાલય ખર્ચ ઘટાડવા અને અગ્રણી વૈશ્વિક સહકારી ગ્રંથાલય બનવા માટે ગ્રંથાલયોને ઉચ્ચતમ જ્ઞાનસહયોગ દ્વારા મદદ કરે છે.

સંશોધન લાઈબ્રેરી ગ્રુપ (RLG) યુનાઈટેડ સ્ટેટ્સ ઓફ અમેરિકામાં એક

અન્ય મહત્વપૂર્ણ ગ્રંથાલય નેટવર્ક છે જે “સંશોધન અને શિક્ષણને સમર્થન કરતી માહિતીની પહોંચી વળવા” ના મિશનની પ્રતિબદ્ધતા ધરાવે છે. યુકે માં JANET એ (UKERNA) દ્વારા સંચાલિત ઉચ્ચ શિક્ષણ ભંડોળ પરિષદની સંયુક્ત માહિતી સમિતિ (JISC) દ્વારા સેવા સ્તર કરાર હેઠળ વિકસિત કરવામાં આવેલ નેટવર્ક છે.

યુનિવર્સિટી રિસર્ચ લાઈબ્રેરીઝના કાન્સોર્ટિયમ (CURL) એ UK ની યુનિવર્સિટી ગ્રંથાલયોમાં સહકારને વધારવા માટે સંપૂર્ણ ગ્રંથાલય નેટવર્ક છે. જેમાં JANET વિદેશમાં વૈશ્વિક ઈન્ટરનેટનો હિસ્સો છે. જે અન્ય દેશોમાં સમકક્ષ શૈક્ષણિક નેટવર્ક સાથે જોડાયેલ હોય છે. જે UK માં ઘણા વ્યાપારી નેટવર્ક્સ સાથે પણ જોડાયેલ છે.

11.6 બહુવિકલ્પીય પ્રશ્નો (ઉત્તરો સહિત) (Answer of Self Check Exercises)

- 1) NICNET ની સ્થાપના કયાં વર્ષમાં થઈ?
(A) 1978 (B) 1977 (C) 1976 (D) 1975
- 2) 1991માં નીચેનામાંથી કયા ગ્રંથાલય નેટવર્કની સ્થાપના થઈ?
(A) INFLIBNET (B) DELNET
(C) MYLIBNET (D) ADINET
- 3) 1995માં નીચેનામાંથી કયા ગ્રંથાલય નેટવર્કની સ્થાપના થઈ?
(A) ADINET (B) BALNET
(C) MYLIBNET (D) DELNET
- 4) DELNET 1988 માં NIC અને NISSAT દ્વારા શરુ કરવામાં આવી અને એક સોસાયટી તરીકે ક્યારે રજીસ્ટર થઈ?
(A) 1992 (B) 1991
(C) 1990 (D) 1989
- 5) Ahmedabad Library Network (ADINET)ની વૃદ્ધિ DSIR & NISSAT દ્વારા ક્યારે કરવામાં આવી?
(A) 1991 (B) 1992
(C) 1993 (D) 1994
- 6) કયા ગ્રંથાલય નેટવર્ક SOUL (Library Automation Software) નું નિર્માણ કર્યું?
(A) DELNET (B) INFLIBNET
(C) MYLIBNET (D) BALNET

- 7) શોધગંગા એ કયા ગ્રંથાલય નેટવર્ક નો ડેટાબેઝ છે?
- (A) DELNET (B) INFLIBNET
(C) MYLIBNET (D) BALNET
- 8) નીચેનામાંથી જે અલગ છે તેને ઓળખો.
- (A) KOHA (B) VLTS
(C) SLIM + + (D) SOUL
- 9) INFLIBNETનું વડું મથક ગુજરાતમાં ક્યાં આવેલ છે?
- (A) Ahmedabad (B) Gandhinagar
(C) Vadodara (D) Rajkot
- 10) નીચેનામાંથી કયો ઈ- થીસિસ માટેનો ડેટાબેઝ છે?
- (A) શોધગંગા (B) શોધસિન્ધુ
(C) ઈ-પાઠશાલા (D) શોધગંગોત્રી

ઉત્તરો : 1 - B, 2 - A, 3 - C, 4 - A,
5 - D, 6 - B, 7 - B, 8 - A,
9 - B, 10 - A

11.7 ચાવીરૂપ શબ્દો (Key Words)

CAS (Current Awareness Services) : સંશોધન કર્મચારીઓને તેમની રુચિના વિષયોમાં વર્તમાન વિકાસ માટે સહાય કરવા માટે રચવામાં આવેલી સેવા.

સીડી રોમ ડેટાબેઝ (CD-ROM Databases) : સીડી રોમ પર ઉપલબ્ધ માહિતીનું સંગઠિત સંગ્રહ કેન્દ્રિત ડેટાબેઝ છે. તે કેન્દ્રિત સ્ટોરેજ અને એકીકૃત સંદર્ભ માહિતીનો ઉપયોગ કરવા માટે વપરાય છે.

કોન્સોર્ટિઆ (Consortia): જે વ્યક્તિઓ દ્વારા ખાનગી રીતે માહિતી પ્રાપ્ત કરી શકાતી નથી, તેવા માહિતી સ્ત્રોતોની વહેચણીનો ભેગ છે. જમા સમકક્ષ ધ્યેયો પ્રાપ્ત કરવા માટે ગ્રંથાલયો અને અન્ય સંસ્થાઓ ભાગીદારી સાથે જોડાયેલ હોય છે.

ડિજિટલ કલેક્શન (Digital Collection) : ડિજિટલ કલેક્શન એ ડિજિટલ ફોર્મેટમાં માહિતી સામગ્રીઓનું એક જૂથ છે.

દસ્તાવેજ ડિલિવરી સેવા (Document Delivery Service) : એક એવી સેવા જેમાં ગ્રંથાલય દસ્તાવેજો, સંશોધનપત્રો, કોન્ફરન્સ પેપર, જર્નલ લેખો વગેરેની સંપૂર્ણ નકલો આપે છે.

ઈ-રિસોર્સ (E-Resources) : ઇલેક્ટ્રોનિક માહિતી સ્ત્રોતો જે ઈન્ટરનેટ દ્વારા એક્સેસ કરી શકાય છે.

ગેટવે (Gateway) : એક નેટવર્ક બિંદુ કે જે બીજા નેટવર્કના પ્રવેશદ્વાર તરીકે કામ કરે છે. જેમ કે સર્વર કે જેના દ્વારા કંપનીના લોકલ એરિયા નેટવર્ક પરના લોકો ઈન્ટરનેટ એક્સેસ કરે છે.

ઈન્ટર લાઈબ્રેરી લોન (Inter Library Lene) : ગ્રંથાલયોમાં એક સહકારી વ્યવસ્થા, જેના દ્વારા એક ગ્રંથાલય અન્ય ગ્રંથાલયોમાંથી માલિકી ધરાવતી સામગ્રી ઉધાર લઈ શકે છે.

ઈન્ટરનેટ : Internet: આંતરિક રીતે જોડાયેલા નેટવર્ક્સનું વિશાળ સંગ્રહ જે તમામ TCP/ IP પ્રોટોકોલનો ઉપયોગ કરે છે અને જે 60 ના દાયકાના અંતમાં અને 70 ના દાયકાના ARPANET માંથી વિકાસ થયો.

ઈન્ટરનેટ: Internet: કંપની અથવા સંગઠનની અંદર એક ખાનગી નેટવર્ક જે એક સરખા ઉપયોગ માટે હોય છે. જે ઈન્ટરનેટ તરીકે સોફ્ટવેર હોય છે. પરંતુ તે ફક્ત આંતરિક ઉપયોગ માટે છે અને વૈશ્વિક ઈન્ટરનેટ પર સીધું કનેક્ટ થયેલ નથી.

MARC – મશીન વાંચવા યોગ્ય કેટલોગ : MARC બંધારણો મશીન વાંચી શકે તેવા સ્વરૂપમાં ગ્રંથસૂચક અને સંબંધી માહિતીના પ્રતિનિધિત્વ અને સંચાર માટેના ધોરણો છે.

Metropolitan Area Network: મેટ્રોપોલિટન / શહેર વ્યાપીય વિસ્તાર જેમ કે નગર કે શહેરમાં આવેલી ઈમારતો પર કમ્પ્યુટર્સનું એક નેટવર્ક ફેલાયેલું છે.

Online Database : ડેટાબેઝમાં રહેલ માહિતી જે દૂરવર્તી કમ્પ્યુટરમાં સ્થિતિ છે આ માહિતીનો ઈન્ટરનેટ દ્વારા કોઈપણ સ્થળે ઉપયોગ કરી શકાય છે.

- 14) **Online Union Catalogues** : ઓનલાઈન ઉપલબ્ધ ગ્રંથાલયોનું યુનિયન કેટલોગ
- 15) **OPAC** : ઓનલાઈન પબ્લિક એક્સેસ કેટલોગ તે પુસ્તકાલય સંગ્રહનું ઓનલાઈન સૂચિ છે. જે જાહેર જનતા માટે ઉપલબ્ધ છે.
- 16) **Resources Sharing**: ગ્રંથાલયની દુનિયામાં Resources Sharing અર્થ એ છે કે તમે વહેચાયેલ ડિજિટલ સ્ત્રોતો ખરીદવા સહકારી ગ્રંથાલયોના સંગ્રહને શેર કરવા વધુ લાઈબ્રેરીઓ સાથે સહયોગ કરી શકો છો.
- 17) **Retro Conversion Service**: પશ્ચાદવર્તી રૂપાંતરણ સેવા એવી સેવા છે જેમાં લાઈબ્રેરીના કાગળ સૂચિ રેકોર્ડને મશીન-વાંચી શકાય તેવા સ્વરૂપમાં રૂપાંતર કરી શકાય છે.
- 18) **SDI** : એસડીઆઈ એક વર્તમાન જાગૃતિ પદ્ધતિ છે જે વપરાશકર્તાને તેના ચોક્કસ ક્ષેત્રની તાજેતરના પ્રકાશનોની માહિતી સૂચિત કરે છે.
- 19) **Union Catalogues** : યુનિયન કેટલોગ એક કરતાં વધુ ગ્રંથાલયોના સંગ્રહ વિશેની માહિતી પ્રસ્તુત કરે છે. જેમાં ગ્રંથાલય જૂથો માટે તેમના સંગ્રહો વિશેની માહિતીને સુસંગત રીતે આપ-લે કરવા માટે અને Inter Library Loanના હેતુઓ માટેનો એક માર્ગ છે.

11.8 સંદર્ભ અને વિશેષ વાંચન (Reference and Further Readings)

1. Balakrishnan, Shyam, Networking and the Future of Librarians. New Delhi: EssEss, 2000.
2. Basandra, Suresh K. Computer Today. New Delhi: Galgotia, 1999.
3. Kaul, S. Information resource sharing models in developing countries: a network Emerging from the World Bank supported environmental management capacity Building project. <http://www.fh-potsdam.de/~IFLA/INSPEL/01-1kasu.pdf>
11. National Commission on Libraries and Information Science. Towards a National Progress for Libraries and Information

Science. Towards a national Progress for Libraries and Information Services: Goals for Action. Washington: Govt. Printing Office, 1975.

5. Prasad, Kiran. Information and Communication Technology. New Delhi: BRPublishers, 2004
6. Ramamurthy, C.R. Globalisation and Library Information Networking. New Delhi: Author Press, 2003
7. Raman Nair, R. Information Technology for Participatory Development. New Delhi: Kaveri, 2003
8. Satyanarayana, R and T. N Rajan. "Information Networks: Structure and Operation with Reference to India". International Information Communication and Education, 1981. 156

9. **Websites**

INFLIBNET : <http://www.inflibnet.ac.in>

DELNET : <http://delnet.nic.in>

ADINET : www.alibnet.org

*